

ACC. N:R M. 15409:1-29.

Landskap: Skåne Upptecknare: Acil Kordiu, Onslunda
Härad: Ingelstad m. fl. Berättare: " " "
Socken: Onslunda m. fl. Berättarens yrke: kvarnbyggare
Uppteckningsår: 1959 Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kvarnar och kvarndrift. s. 1-29.

LUF 99

LUF 99

I Onslunda fanns för rika tid år
känd tre holländska väderkvarnar,
nämligen Onslunda Östra kvarn
som hade namnet "Björnsmöllan"
efter ägarens namn Björnsson
så väl för korn var så rysligt starkt.

Västra kvarnen, som gick mestadels
s.k. västergångare, den var i gamla
tiden en s.k. grynkvare, men om-
byggdes på 1880-talet om, så den blev
störd varvid även den mottog
nytt namn, denna kvarn kallades
Stora kvarn, den revs ner 1956
avstämde fjärr, östra kvarnen, var fjärr-
väggen, rika 1000 mtr.

Längre i norr rika 2 km. Ligger
en vattenkvarn s.k. "Västkvarn" vilket
betyder att vatten skulle släppas den

1 april, och rida fritt till den 10:e
dessa gårdar av lantbrukarna skulle
utnyttjas ägarna, som bete.

Det ländvägen förbi Oslunda
mot Sk. Tranas lög Oslunda
västra kvarn, omkring 1954 meter
stufvoten ligger kvarn.

Den ända av dessa kvarnar som
är i sitt ursprungliga skick är väster-
kvarnen, och ägaren Svante Björk
har sagt att inget skall förfara så
länge han har den.

Sk. Tranas lög för 12 är sedan
en stor kol. väderkvarn, som i
äldre tider rika 50 är sedan hade
som reservkraft en stor lokomobil,
nu finnes endast foten kvar.

I min beredning sattes 1899 fäms
i Stiby socken holländsk väderkvarn
byggd av kallisten, från Komstad,
Byggherren eller ägaren var vid Hald
Kronman från Tyskland, till det gärd,
som han ägde 150 tenn. fäms är i
dag en bättre kvarn, som heter liksom
gården Komstad Mölla, varå den
måls gårdens båd.

Denne väderkvarn, som användes
som reservkraft om sommaren, när
vatten från ägaren och dammen
kannes fritt om sommaren, var nog
den första väderkvarnen i Sverige, som
var försedd med fyra självreglerande
vieggar, sådd självridning.

Detta lusk system i viegarna var tyck
uppfinnning som Hald tog med hit-

till Lovisa. Kvarene byggdes på 1850
 talit av Kvarnebyggare Adolf Sjögren,
 som utom Kvarnebyggen hade en
 stor kvarn i Kärnkås, ävare den var
 försedd med själscapl och själv-
 bridsning, denna kvarn brändes ner
 1910, varefter den uppbyggdes åter av
 Adolf Sjögrens bröder, Erik Sjögren,
 han var icke Kvarnebyggare i ordets
 rätta bemärkelse, men han åtog
 sig ända diverse rep. m. m. han
 hade då en kusin ^{Erik} Johan Sjögren som
 arde en ihop det hela, och på slutet
 hade han en J. Johansson från Vassås
 i Småland, jag har arbetat hos Sjögren
 under Johanssons ledning, när vi byggde
 Hardkvarns väderkvarn på Gotland.
 Denna väderkvarn som var mästare

ny när den blev flyttad från Berg-
boara i Småland. Priset på denna
var 4000 kr, den skrymsse som ägde
skutan måste gå två gånger
mellan fastlandet och ön, och
för detta hade han också 4000 kr.

Denna kare var nog med de
kägaste i Skåne, ständerna var 30 st
= 18 meter, den glassades på en
1 mtr hög cementfot, i karens fanns
7 loft, underdrag till karens 3 par

Detta underdrag var så att kare-
stämorna låg på loftet över där man
stod och på två säckarna, den mål
som uppbar linan hade man ju då
hos sig där man stod, på nästaren
var fastsatt en korn på denna korn
med spärkel satt jämsides, som

drog stearna från stjärnkjulet.

De första ägarna till denna kasse
var 3 lastbrukare, till att märka sig
från Hårdhuse, som fjärde man i
bolaget var Stinson från järnvägstationen
Om honom fanns i visa delar (1917)
vi byggde kassan, som var en riktig
sklapp. När vi tog det här gott
de gagnar Stinson förkladd så smitt.
Här var väl uti gå jagt som kassare?
Här är det denna ägare, som i kassen
lagt in skraft.

De äldsta hättorna på kulländaren
 var icke 14 kantiga eller vad vi i sägen
 kända, fast i en b. k. känd hätta
 finnes i 99 fall på 100 - 14 spar
 J. Lislöv pr. Linnéskansen finnes
 en av gamla typen, den var som
 om man tager i kottbåt och vänder
 upp och ner = (lösse i väder) samt
 klar båt 14 av längden, denna
 klatta del var där alltså gick genom
 hättan vid vingarna.

Hedvigsdals kvarn hade äro sådana,
 vilken ombyggdes med 14 spar av mig
 1949, fiskbåtskätta har äro
 Svedgrens kvarn i Klumingsbo.
 Dessa tre kvarnar hade nog som
 mällsbyggare, för den var tygrikt lika
 nästan i allt, grov delning i hjulet

Ständarena i Skrovd stod nästan
rätt upp, så kvarnarna var nästan
lika stora vid kätten, som vid
fotene, dessa kvarnar byggdes för
cirka 120 år sedan, och de stada
som sitta i rännan i kullen i foten
Första ägaren till kullens kvarn
var en lantbrukare i vars egendom
kvarnen är byggd, hans namn var
P. Klipberg, nästa ägare var H. Hansson
som höjde på ständare 1.5 mtr.
Samt förmliska vidbaserad till
på grund av att denna förläggning
luta till in mot väst.

Jag läste att vara möjligen på
dessa kvarn 1912-1913 hos en son
till förra ägaren Johan Hansson
år 1950 lade jag upp järnaxel på

9
kvareene, såed satta upp två jäbsege-
vieggar, efter som är flockade jag
äter mer vind fäng, och alla vilken
sådes till Sinneriskarene, Södra körd
där den nu finns upplagd.

Finskors körd är nu nu av de få
kördar som har bevarat kända i dag
som 1913, fast det är ju yngre som
har egendomerna, bekräft om det
här är drickraften nu.

10
Tegåseeds gårdare på Kvarnaren, väntar
och höjer, det var de att "Twe mälla
skall synas mer än kare", för mjölkare-
na förr var inte i sitt inne sinne
så precis goda vännen, och i sept
när en mjölkare var på en plats
så kare tänkas att han kom på god
föt med en del lantbrukare, och
när dessa mjölkare sedan sketa
sin anställning så blev det ju i sept
lite svigt med Kvarnaren, då skulle
ju detta urladdas från mjölkarene
genom att med en del bönders hjälp
skulle så nära den andra kare som
möjligt bebyggas en ny kare, men den
skulle ju inte gå åt samma håll som
den andra.

Så äro dessa tre bonde gå för
sig d. v. Fridhuses gård i Borby
hvar lät mala i Sandby men
væstapen tog ståt och kvare byggdes
och väster om skulle den gå, sedan
byggdes Hörens kvare, äro den gick
väster om, sedan omkring byggdes
äro den kvare i Borby 500 mtr från
Fridhuses kvare, det var någon gång
gå 1908 talat äro den gick väster
om, sedan kvare byggdes av en lantbr.
Anders Nartensson, han äro sig
ha lika gott om det, som Fridhus
och således skulle äro han kvare
Fridhus revs ner 1944, med den andra
går med akraft äro i dag.

Så och Borby västra kvare med Hörens
drivas med akraft, vingarna tog

12

Jag var 1955, men järre allra ligger där
även, jag hade den upp 1944.
Krogskolens kvare var om Jstad
i Sövestads socken blev byggt omkring
1894-95 av greve Brake, på den
grunden att han hade en inspektors
bostad på Krogskolan i
många år, när han så slutade
köpte han Bussjördals gård och
lät omkring 1837 uppföra en väder
kvare, som var rätt stor och låg på
en backe (som ligger där även och
drives med elkraft) denna kvare
kåg ju grovt, och han hade då
fått sin inspektors bygga kvare, han
jag, och så kom Krogskolan till den
är 1/3 del större än Bussjördal.
Som kvarebyggare till dessa stora

Väderskvarnen Tragskolan 19 och vingar
 Bergsjökolan vid Jstade 20 och vingar
 Marsvinkolan 20 och vingar, Kalkkolan
 den som jag lämnat ut ritning på till
 Folklivsarkivet, samt den sista
 som byggdes av dessa kvarnbyggare
 och godsägare var Ingelstorpns Kvarn.
 Dessa kvarnbyggare en mäktig man
 ägare till Fredriksbergs gård öster
 om Jstade Hootunnel. Hans hustru sine
 fyra barn på kvarnens utvända och
 invändiga alla var lika, fyrkantig
 fot i 2 vingar, hjulen, ständare,
 kvarnarnas klassning, dragst från
 spindstaparna till sikterna som
 stod på det s.k. Borgarkloften = första
 loft över ierkårsrost. Om Ingelstorp
 berättas, att det var en gammal kvinna

som kom bort till Kvarnbygge Roseröskvist
när han byggde kvarnen, liksom skulle
vara från mjölnaren såda att han
kade inte några pengar, Roseröskvist
blev arg, han yttrade de "har inte
målaren pengar, så har jag, och
kvarn ska kär bli" gummarna visa
sig aldrig mer för Roseröskvist.

Bland andra möllorbyggare som
byggd kvarnar på Österlen var en duktig
man Ludvig Nilsson från Ö. Hoby.
gåg Brar by., han byggde Ö. Hoby,
Skillinge, 2 st på Brautabik, Bjärshög
vid Fyhl strandbad, samt sist 1912,
ett braud, nerbrända Välleberga
kvarn nr. Hedvigsdal ägare Gösta
Sundström, ja där var en Tussmälles
i Tönderup som han byggde 1896.

En annan möllebyggare som
härjades (kann man säga) på 1800 talet
var Östberg från Tomelilla, som
har byggt Västs mölla nr. Tomelilla
Östra bytorps kvarn nr. Sövestorps kom
igång bytt mälrad 1896, kallat
Piksdagsman. Fredriksons
kvarn i Buisjö 1895.

Den sist byggda kvarnen i Skåne
var den år 1912 byggda Wallbergs kvarn.
Möllebyggare var här ju även som
bland den Nils Jönsson, Tomelilla
som lärde hos Östberg, Sjögren i
Värnäs, Ryberg i Hägerstorp nr. Tommarp
och Nils Jönsson, som lärde hos Ryberg,
och sist Axel E. Kordian, som lärde
hos Nils Jönsson, Ryberg, Sjögren.

Materie till Kwarens uppförande
 var ju i regel till de 8 ständerna
 Kung, Löfket samt Bjälken med ju,
 men Konungens fördrag men sk
 därför att de kungens utgång ha den
 Första prästning, till Sjänskjul
 av väddes med bok, därför att
 var ett hårt träslag, som icke s.k.
 Satta sig för prästning, arearea
 var alltid ju, till kung var det alltid
 bitbok, det var det hårdaste träslag
 som fanns i Sverige, till dess arearea
 som var gjorda med rätt upp och med
 stände stav = "staga-drev", på vissa
 platser namnet Lykta-drev, det bestod
 av 2 st runda stavar av alu eller bok
 med dessa stavar infällda med
 ändarna i reversidorna på övre och

två Lilla tjocka plattor, omkring
dessa plattor lades en 9" bred ring
och varje så denna koniska ring
klädda med stavarena, så icke
dröven gick, som gamla möllare sa
och Shara = (ett skandiskt ljud)

Malungare, ja det var ett kapital
för sig, när jag lärde i Utsjö 1912
då bakade ju alla själv sitt bröd
ät mienstora på lada byggnad.

I början på Dresemö var kom
den mäta brödsäden till kvarnen,
som skulle sammalas och siktas
var sig det var florsikt (finna masken
i florst) eller stälsikt (grövre masken
på flor. i regel fick bönderna 1 säck
säg = 117 ä 130 kg i det krusvorne säck
med grynigt malm på, med två
boksäder = (för och efternamn) stiltypen
var sådana som finns i gamla biblar.
onen krusvorne nr samt by var ännu
utatta = nr 117 Utsjö) till stälsikt,
nu till florsikt, nu sammalas, samt
1 säck sets. För det stora bakandet

19
var över så lade bönderna in råg
i ugnen och torka 3-4 säckar,
som de kom med igår strax efter
jul, och råg var så torrt så det var
som om de värsta bönderna när
man maldes denna råg, det torkade
gärlist skulle vara så stort så det
skulle stå sig till ny gröda kom.
Mjölst framgades här i en mjölkning
och s. k. "Örjtjeu"

Vi hade även en tillverkning utom
malning och siktning, det var skaling
av korn, dessa skalade korn gryn maldes
gott flera gånger på kornen varifrån de
passade en sikt med två såll storlekar
således blev två sorters gryn - (olika stora)
En gryn från ställning som vi
lärningar inte var förstjuka i var när

vi skulle om nätterna stå och
bikta med en oärlig reed bredsikt
äteliga heeder kilo bordsgryn.

Frauställningarna av dessa gryn
tillgick så att borden tog cirka 30 kg
per kupa i den inmurade grytten
koktes den kare rik tre timmar varefter
den uppstogs lades på säckar så oaktat
kare av varaf den lades i den
varma bakugnen, efter att den
var den tar för att lämna till
korenen. Härst kore vi den grå
skalor, en stes, lik sligtur, som
hängde på en mål och aldes fri
både över och under, samt runt
omkring i yttre gr. cirka 6 m. m
från stesen, var en skalkur av

Stälplåt som var huggen lik ett
 rivjärn, när såden kom med frän
 en litet bing med spjäll vagn
 stenen, vars hastighet var rikt för var.
 Smedgades den mot plåtarna
 stedsa mot stee osv. dennes
 kyp var fäst med lock, som på inner
 sidan var klätt med slät plåt, så
 och botten, men för man skulle
 kunna bedöma när grynna var
 lagom skalade fanns ett starr spjäll
 av plåt som var stängt, med frän
 detta spjäll fanns ett litet spjäll
 stort som en tändsticksask, när
 man lyfte detta lilla spjäll, och
 höll en litet skopa fram för så kom
 med det så en handfull gryn
 Man bedömde av dessa om den

Båtarna skulle gå längre, senare
drogs ett stora spjället upp och
grynd, skalmjäl föll ner på en
berkastrikt med grott stelnät
så skalmjäl gick i en låda,
grynne kom till ändan av sikten
i en bäck, så gick båtarna
båt, aettis om nätterna, för
då fick man vara i fred för
kuddar, se båt för när vinden var
jämme sikt 5-8 min.

Dessa grynd maldes sedan
 på en kvare, som man hade
 kört genom en bäck ^{med grott} eller
 råg för inte där skulle vara för mycket
 mjöl av mjölingan, och så var det
 till att låta den lilla plastrikten
 gå för hand över ett baktåg.

ACC. NR M. 15409: 23.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Dessa grynd hade en bötaktig
 god smak, så när man stod och
 sikta så tugga man hela tiden
 på dessa grynd, i den hugga, var
 sig nu av en eller annan sort
 så finnes i eget i dag som mäter
 sig i god smak med dessa grynd.

Fiskat i ~~den~~
 de fiskehärden ju ägare till kvarene,
 om en i regel var han icke mat
 på att mjölvarn tog en del gädda
 och abborrar, jag för min del tog
 många fiskar med en s. k. "gliv"
 denna "gliv" var trekantig färd av
 ribbor med nät (storlek kysking nät)
 på två långsidor samt båda gavlarna
 samt öfver ena långsidan, Topp

Fisken tilljick så att när man
mald sled på vatt net om
sommaren, det var ju lite vatten
då, så när dammen var tom fanns
ju alltså i ström färre och del
för djupare 40-70 cm djupa
i dessa stora fisker, så var det
att spetsa med glivor framför
sig med öynna sidan frammer i
dessa "holar" som vi kallade dem,
samt föra glivor mot kanten av en
på samma gång vända den öynna
sidan uppåt, och i denna måtlåda
körde fisken 20-30 st fiskar.

De gick bra 2 gånger på en
vecka, men om man tog t. om
måndagen, som försökte om
tisdagen fanns i så mycket som

ACC. N:R M. 15409: 25.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

se kräfta, precis som fisker förtod
att när vintern tog slut var det
stor fara även i dessa föräpplingar
där var faran mot ström långt uppf.

Björnens signaler till varandra
 ja de kan man säga, för t. ex om
 sommaren, när det var lite och
 mala då var det ju frågan om
 "Hus har mest?" Detta skulle de
 visa genom att riva ut det var ljus
 om morgonen kl. 3, halv 4 seglas
 det ju på, ibland så lugnt så kvarn
 inte gick, man hade kanske blott
 till om natten, för att ge sken av
 att ha malit hela natten var där
 påseglat så tidigt. Här ser vi
 ökade på nytt på dagen, var det
 frågan, bara hålla fulla segel, de
 skulle ägare, som håll de styraste
 segel hade ansågs ha mest och mala.
 Men se mycket omtalig sak
 var om man till grovvarus

mjölkens sado för mälla går
 mycket tyngre än vår, då kunde
 man vara säkra på att om både
 kvareägaren, mjölkaren skulle gå och
 föra i stjärnkjulet, sedan vinden
 möjnat av så gick ändå deras
 kvare, och sen fick man igen,
 och om den dagen då stamma
Eders kvare föra vår, så sij inte
 den går tungt fler gånger.

En sak som de flesta äldre
 mjölkarena här kät på var när
 en lit. precision passera på väg i
 närheten av kvare, gärna 2 km.
 stammades kvarene, slogs upp till
 kallt regel på en vinge samt satte
 denna vinge rätt upp men lågt på.

Den neda väderkvarnen som ännu
 är i drift med vingarna här nere
 på österlen är Orabyborgs kvarn
 nr. Lovestorp, ägare Pils Bröms
 Det är en rätt stor koreändare
 med 2 linnesygel vingor & själv-
 sygelvingor, samt självvridning.

Den äldsta stebbamölla som går
 ännu den ända i skåne ligger
 vid vägen Mållö - Ystad det
 är Bröddarys kvarn, nr Jorckholmen
 ägare Ludvig Nilsson, kvarnen är
 byggd på 1600 talet.

Den har vi Fläsnings som går, den
 får inte stanna, det var en lantbrukare
 som skänkte 2000 kr. till underskåpet.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jag har ju skrivit lite om en
del kvarear, men man kunde
hålla på i flera dagar, för det
finns också något förknippat med
alla kvarear, ihjälslagna mjölkare,
troshistorier. Mjölkarens särställning
sieg bland bönder, fjäntfolk på
samma plats, mjölkaren som bank i
orten.

Mjölkarne hade på de kvarear som
dehörde gärdar eget rum, som där
eldas i, men drängarna låg ju i dräng-
kammaren i stallen i oeldat rum.

Det var var mjölkare i Hegabro fanns
på gårdan 3 drängar, ryktare, en mindre
gröfke, 9 jungfrur, man alla drack av
kaffekoppar, men jag skulle ha dricksglas
samt sitta vid bordssändan

Thina Hålsningars.
Thörelbyggars
Omskrifna